

Om kampen hadde fortsatt

Av Einar Syvertsen

Det står vel ikke til å nekte at vi etter alle de smertelige kapitulasjoner rundt om i landet, etterhvert fikk inntrykk av at alt var tapt., Det såes ingen sjanser til å rehabilitere det som var skjedd. Det var vel heller ingen som regnet med en tilbakeerobring av landet nordfra, dertil syntes de allierte<sup>2</sup> stormakter for lite interesserte i vår skjebne. Med den rådende defaitisme føltes det vel nesten som en lettelse at det også omsider var slutt nordpå. Enkelte aviser ga også uttrykk for sin lettelse og påpekte det praktiske i at landet igjen var en administrativ enhet. Oberst Munthe-Kaas' bok har først nu gått oss et inntrykk av hvordan det skjedde. Han nylig utkomne bok "Evakueringen av Narvik-avsnittet juni 1940" gir i sin nøkter het bildet av en tragedie for de som førte den siste kamp deroppe, og for dem måtte det jo føles som en meningsløs og ufattelig beslutning<sup>den</sup> om evakuering og oppgivelse av det hele. Dette rammet særlig de norske styrker som blev efterlatt med seiren like for hånden, uten å kunne gripe den. For de fleste her sørpå er det ikke før<sup>er</sup> vært gjort så klart hvad som egentlig skjedde. Vi hørte jo at engelske, franske og polske styrker i all hast hadde forlatt landet fordi de trengtes andre steder, men at dtt skjedde som oberst Munthe-Kaas fremstiller det, kunne vel neppe noen tenke seg. At de dertil stod så når det målet de kjempet for, som de hadde innen rekkevidde og allikevel måtte oppgi, måtte føles som helt anakronistisk. Den taushet og hemmeligholdelse som omåga det hele måtte fortone seg som manglende tillitt i et våpenbrorskap hvor tillitten er den nødvendige forutsetning.

Denne tragiske historie blir i Munthe-Kaas bok fremlagt som en militær rapport om en fullbyrdet kjenngjerning, som det høver seg en historisk beretning, hvor alle "facts" foreligger og er lagt på bordet. Fritt for alt utenomnakkk.

Denne tragiske historiske kjenngjerning har gitt professor Arvid Brodersen stoff til en kronikk i "Aftenposten" 4.juli.6.å. hvor spørsmålet reises om hvad som ville hendt "om kampen hadde fortsatt". Det må vel være uten tvil at den nærmeste tid efter evakuerinegn var foretatt, ville endre karakter. Og selvfølgelig i endnu større grad hvis evakueringen ikke var gjennomført og general Dietl og hans styrker var slått og drevet inn i Sverige. Under alle forhold ville mangt komme til å se anderledes ut, Men på lengre sikt ville det neppe få betydning. Seiren blev jo tilslutt vunnet av de allierte stormakter, hvilket jo også til overmål Norge har tatt til inntekt for seg. Selv om det var

Vestmaktenes, i første rekke Frankrikes ønske, å få overført krigen til andre områder end sitt eget, var det i alle fald ikke strøket omkring polarsirkelen det var siktet til og gjort regning med. Slik som forholdene lå an ville resultatet for Norge "om kampen hadde fortsatt" blitt et ødelagt Nord-Norge og en noe senere kapitulasjon. Spørsmålet blir da om det var offeret verd. Kampen dreide seg ikke i det vesentlige om Norge og nordmenn men mot de tilstedeværende vesentlig engelske og franske styrker. Krigen som den da var, var mellom England-Frankrike på den ene side og Tyskland på den anden. Etter den norske kapitulasjon, var Norge ikke i krig med, eller alliert med, noen av partene. Dette som en spesiell bemerkning til professor Brodersens lille slengbemerkning "endog kjempet ved hans side". Norge var etter kapitulasjonen ikke alliert med noen og frivillige var det på begge sider. Militært sett var det faktisk slik. Men tilbake til Nord-Norge igjen. Bortsett fra interessen for militærtransitten fra Narvik, fikk jo Norge og kampene nordpå rent periferisk interesse, da krøgshhandlingene trass i franske beregninger allikevel tok til på fransk område.

Professor Brodersens betraktninger har for såvidt bare teoretisk interesse og forholdet mellom de allierte Tyskland og Soviet-Samveldet kan lates ute av betraktning. Forholdet ved vår grense til Soviet var en helt spesiell norsk interesse. Noe som generalstabens pressekonsulent skildrer på denne måte i 1945:

"Et av de krav som general Ruge hadde stilt ved forhandlingene, var at tyskerne skulle overta hele Nord-Norge, også Øst-Finnmark. Vi måtte nu for enhver pris undgå at det rykket en annen makt inn der lengst nordpå og at landet på den måte blev delt mellom to fremmede makter. På tysk side var man til å begynne med mest tilbøyelig til å overlate det militære vakt<sup>i Øst-Finnmark</sup>holdet til norske militærstyrker. Men da den norske forhandler, Oberstløytnant Roscher Nielsen, fastholdt kravet, blev det imøtekommet fra tysk side, og det blev truffet den ordning at en norsk militæravdeling skulde besørge vakt<sup>i Øst-Finnmark</sup>holdet føreløbig til tyskerne kunne få fullført avløsning nordover. Dog blev det tyske flågg straks heist deroppe. Det blev obesart Faye som fikk kommandoen over den norske vaktstyrken."

Den avtalen som på denne måte fant sted mellom partene fikk plass i kapitulasjonsavtalen som § 7 og lyder slik:

"Den demobilisering som allerede er innledet av den norske overkommando, gjøres også gjældende for de norske tropper i Finnmark. Bestemmelsen om å legge ned og avlevere våpnene og utstyr e.s.v. gjelder i samme utstrækning for dem. Undtatt er de to bataljoner og ett ~~bråtebatteri~~ ~~skolingskompani~~ ~~i Øst-Finnmark~~ ~~av~~ ~~antillings~~ ~~en~~ ~~befaling~~ ~~av~~ ~~spåkå~~ ~~igan-~~nen i Finnmark, under og av henholdsvis grensevakt-politibataljon

og grensevaktpoliti-batteri."

På denne måte holdt natske troppestyrker på tyskernes vegne og under tysk flagg grensevakten mellom Norge og Sovjet-Russland inntil de tyske soldater etter å ha besatt hele landsdelen nådde frem til grensen og ga av-løsning.

"Hvad var naturligere end å besette et land som ikke blev ~~bes~~ vart?" spør professor Brodersen. Som det vil fremgå av det foregående fant besettelsen sted etter de innatendigste oppfordringer fra den norske overkommando.

Men så kommer professor Brodersen med noen merkelige betraktninger. "En fortsatt kamp i nord hadde neppe kunnet undgå å få praktiske konsekvenser her hjemme". Det ville etter hans mening ha fjernet enhver skygge av tvil om krigstilstand mellom Norge og Tyskland. Det må da være klart, krig er krig, like sikkert som at kapitulasjon avslutter krigen. Skulle det være nødvendig på det tidspunkt å ødelegge hele vår nordlige landsdel for å få det fastslått?

Her kommer vel professor Brodersen inn på hvad han egentlig vil med sin kronikk; det å angripe - jeg vet ikke for hvilken gang" - de titusener som utgjorde og utgjør "samfunnets paria-kaste".

I vår tid med de nødvendiggjorte sterke ønsker om større internasjonal forbrødring, et større og bedre samspill mellom nasjonene - jeg nevner eksempelvis "En verden-bevegelsen", B.N., NATO, EEC. o.s.v. I alle foreligger det, eller foreligger det forslag til, felles regler - internasjonale lover - til overholdelse, for at forbrødringen skal kunne gjennomføres og lykkes. Såvidt meg bekjent var ikke det internasjonale lovverk særlig utbygget før siste verdenskrig, men med opprinnelse fra Genf og Haag forelå dog det lovverk som idag betegnes som "Folkeretten". Disse bestemmelser befatter seg lite med nasjonenes almindelige liv, men dog det som har vært vår største ulykke, krigen. Det var bare et skritt på veien for full mellomfolkelig forståelse og dens oppgave har vært - det kan man godt si - først og fremst å hindre, at når krig brøt ut, at den skulle ende i fullstendig villkåp. Den skulle - om en kan bruke et slikt uttrykk - "humanisere" krigen. På konferansen i Haag i 1907 blev utarbeidet en rekke konvensjoner som fastsatte mere humane regler for krigsførsel og bestemte de nøytrales rettigheter og plikter i land- og sjøkrig.

Det lov materialet som knytter seg til "folkeretten" er så logisk utformet, at alle ~~har~~ <sup>bare</sup> å innrømme at slik må det være. Da den jo også tildels erstatter det enkelte lands lov i krigstilfælde må den være lettfattelig. At det på juridisk grunnlag kan oppstå tvister, hører forøvrigt bare med til jussens domene.

Disse folkerettslige bestemmelser er ratifisert av Norge og kunngjort (i 1910) som gjeldende norsk lov når krigstilfelde inntreffer. For hvert trinn i utviklingen under krigen og okkupasjo-

nen forelå det lovbestemmelser som helt fastslo partenes forhold, også den enkelte innbyggers. Det blev en ulykke for de som kjente folkeretten og respekterte den, også for de som intillitt til de sammes mening. Men det kunne "ha spart oss for ~~tap~~ tap og den vanære" som det var at "titusener skilte lag med sitt folk i dets nødsår" om retten også hadde seiret i seirens gloriøse stund. Da hadde meget sett anderledes ut. Men når synderne lager "rettsoppgjør", når rettsvesenets instanser fra nederst til øverst støtter og dekker hverandre og når historieforfalskningen gir ære og inntekter, <sup>da</sup> blir det liten plass for rettferdighet.

Jeg vet mine ord har liten vekt og tar derfor min tilflukt til andre hvis ord og meninger veier mer.

Dr. Scharffenberg sier f.eks. da "retts"-raseriet herjet på det værste: "Delvis har den fanatiske forfølgelse hatt til hensikt å lede oppmerksomheten bort fra spørsmålet om skylden for at ulykken <sup>or skammen</sup> r met Norge.

De som hadde det politiske ansvar går fri, mens medlemmer av NS bli straffet og forfulgt. Hvilken taktikk har det ikke vært å lede folkets raseri i retning av NS."

I sin bok "Norske aktstykker til okkupasjonens forhistorie i 1950, skriver han:

"Jeg ønsker hensynsløs klarhet over disse forhold. Hele det materiale kommisjonen (Undersøkelseskommisjonen av 1945) bygget på, bør gjøres tilgjengelig for andre forskere, og alle viktige aktstykker bør bli offentliggjort. Det er skjendig at først en sen efterslekt skal få vite hele sannheten, men ikke de som har lidt og lenge etterpå ~~kom-~~ til å lide under sine styresmenns feilgrep".

"Vi blir ikke fort ferdige med det som hendte dengang" skriver professor Brodersen. Men kunne det bli en almindelig oppfatning at Scharffenbergs krav om en hensynsløs klarhet vil bringe oss et stykke på vei, og at denne oppfatning ville ta form i en opinion, ville kanskje de hindrende krefter etterhvert gi etter og slippe sannheten løs. Vi er kommet langt på det militære område, en minst like stor åpenhet og vilje til sannhet på det sivile kan muligens endnu redde noe før hele krigsgenerasjonen går i graven. Men da har vi ingen tid å spille. Professor Brodersens navn vil ikke bli glemt om han viste sin gode vilje og ydet sitt bidrag. For husk det var om dette "rettsoppgjør" professor Skeie sa disse ord:

"Vi har aldri i vår historie hatt sådan rettløshet".